

Beheerplan Landje van Gruijters

2018-2025

Stichting Duurzaam Natuurbeheer Landje van Gruijters

December 2017, Eef van Huijssteeden en Johan Stuart

Foto Peter Graafeiland

1. Inleiding

Het Landje van Gruijters is een waardevol natuurgebied voor vooral watervogels tussen Haarlem en Spaarndam. Het ligt binnen het recreatiegebied Spaarnwoude, is eigendom van Staatsbosbeheer en was oorspronkelijk in beheer bij Recreatie Noord-Holland. Het grasland van het Landje is om niet verpacht aan boer Bert Smolenaars. In 2016 heeft Recreatie Noord-Holland het beheer overgedragen aan de opgerichte *Stichting Duurzaam Natuurbeheer Landje van Gruijters*.

De Stichting heeft zich voorgenomen om in 2017-2018 een aantal inrichtingsmaatregelen te treffen, zodat een goede uitgangspositie wordt verkregen voor een duurzaam te beheren natuurgebied. Dit vraagt in de jaren daarna wel om een structureel en doordacht beheer. Dit beheerplan geeft aan op welke wijze de stichting het Landje de komende gaat beheren¹.

¹ De stichting is veel dank verschuldigd aan Andrea Bloem, die in 2014 al een aanzet heeft gegeven voor een beheerplan.

2. Ligging en status

Het Landje van Gruijters ligt ten noorden van Spaarndam aan het IJ. Het Landje van Gruijters is een boezemland met een oppervlakte van ongeveer 9 ha. Het is begrensd binnen het Nationaal Natuur Netwerk (voorheen de EHS) en ligt in het Nationaal Landschap De Stelling van Amsterdam. Bovendien is het gebied aangewezen als Rijksbufferzone; het is onderdeel van het Recreatieschap Spaarnwoude. Provincie Noord-Holland heeft het gebied aangewezen als N12.02 Kruiden- en faunairijk grasland in de Natuurbeheerplankaart 2014.

Figuur 1 Ligging van het Landje van Gruijters ten opzichte van omliggende gebieden.

3. Aanleiding

In de winter, als bijna het hele landje onder water staat, zijn er in het Landje van Gruijters regelmatig grote aantallen eenden aanwezig (Wintertaling, Smient, Slobeend). Het vroege voorjaar wordt ingeleid door honderden Grutto's. Zij gebruiken dit gebied om op te vetten voor het broedseizoen. Als het waterpeil langzaam begint te zakken komen andere steltlopers. Een aantal eenden en steltlopers blijft op het Landje broeden. Elk

jaar broeden er allerlei vogels. Er worden jongen gezien van Meerkoet, Waterhoen, Wilde Eend. Maar een aantal soorten broeden er niet elk jaar: Kievit, Tureluur, Kluut, Kleine plevier en Scholekster maar ook Bergeend en Witte kwikstaart. De vogels zijn wel in het gebied aanwezig, maar of komen niet tot broeden of hebben geen broedsucces.

Veel van de vogels die op het Landje van Gruijters broeden houden van openheid. De afgelopen jaren is het weiland erg verruigd. De kruiden worden hoger, er groeien steeds meer en grotere pollen pitrus. De rietkraag wordt elk jaar breder, waardoor de plas langzaam dicht groeit. De eilandjes die onbedoeld ontstaan waren en door veel vogels intensief gebruikt werden, verdwenen langzaam weer. Er is veel achterstallig onderhoud van het Landje. De afsteringen en hekken zijn verrot en staan op instorten. Dit alles vraagt om inrichtings- en beheermaatregelen.

Door het dichtgroeien wordt ook het zicht op de vogels minder. Omdat het Landje graag bezocht wordt door vogelaars, vinden we dit een belangrijk aspect.

4. Beheerdoelen

Wat beogen we met het Landje? We willen duurzaam plaats bieden aan eenden, ganzen en steltlopers om er voedsel te zoeken en/of te broeden. Daarnaast willen we ruimte bieden aan rietvogels. Verder is het Landje belangrijk voor planten die groeien op droogvallende modder en van licht brakke situaties houden.

Hoofddoel is dat het gebied optimaal is om te rusten en foerageren in het najaar en de winter, te slapen, broeden en jongen groot te brengen in het voorjaar en de zomer.

Doelsoorten

Bij het beheer van het gebied hebben we een aantal doelsoorten voor ogen. De doelsoorten zijn:

Tabel 1 Doelsoorten

Periode	Gedrag	Doelsoorten
Augustus - februari	Foerageren, rusten, slapen	Wintertaling, Slobeend, Smient, Bergeend, Watersnip, Kievit, Waterpieper
Februari – mei en Juli-september	Opvetten, slapen, rusten	Lepelaar, Grutto, Kemphaan, Witgat, Bosruiter, Oeverloper
April - juli	Broeden	Kluut, Tureluur, Kievit, Kleine plevier, Bergeend, Waterral, Rietgors, Rietzanger, Kleine karekiet, Blauwborst, IJsvogel, Waterhoen, Slobeend

Doel 1: voldoende openheid

Openheid is belangrijk voor vogels zodat ze roofvogels en roofdieren aan kunnen zien komen. Dit is jaarrond van belang maar vooral tijdens het broedseizoen en als de oudervogels de jongen moeten beschermen. De jongen blijven namelijk niet op het nest. Binnen een dag nadat ze uit het ei gekropen zijn, verlaten ze het nest om zelf hun kostje bij elkaar te scharrelen, onder waakzaam oog van hun ouders. Openheid is hierin het sleutelwoord. Vooral tijdens het broedseizoen en het trekseizoen, van februari tot in september, is het belangrijk dat de vegetatie niet te hoog wordt. Openheid wordt behouden door begrazing en maaibeheer. Ook de populieren langs de Redoute verstoren de openheid.

Het is wenselijk voor de openheid van het gebied en het broedsucces van de vogels dat de hoge populieren langs de Redoute verdwijnen. Knotwilgen op deze plaats zouden een goed alternatief zijn, beter voor de vogels en ook goed passend in het landschap. Deze zijn bovendien eenvoudig door vrijwilligers te beheren. Of de bomen vervangen kunnen worden, onderzoeken we in deze beheerplan periode. In december 2017 zijn de populieren door Recreatieschap Spaarnwoude flink gesnoeid.

Doel 2: voldoende rust

Rust voor de vogels is jaarrond belangrijk. Buiten het broedseizoen is het belangrijk dat vogels ongestoord kunnen foerageren en rusten, zodat ze energie opdoen en hun overlevingskans vergroot wordt. Voorafgaande aan het broedseizoen is de rust om goed op te vetten belangrijk om de kans op zo veel en gezond mogelijk nageslacht te vergroten. Potentiële verstoring bestaat uit opjagen van vogels door mensen en honden (als zij

het gebied betreden) en predatie van nesten, eieren en kuikens door katten, Bruine Ratten, Vossen, meeuwen, roofvogels, Eksters, Zwarte kraaien en Kauwen.

Doel 3: optimaal waterpeil

Het water op het Landje van Gruijters is ondiep. Dat maakt het gebied bijzonder, want in ondiep water kunnen veel eenden en steltlopers hun voedsel vinden. Daarnaast is ondiep water een veilige slaapplaats. In het voorjaar verzamelen Grutto's zich in de avond om er met honderden te slapen. Ook ganzen en eenden slapen op het water, relatief veilig tegen roofdieren. Het waterpeil in een gebied bepaalt in sterke mate welke vogels er komen. Diep water is o.a. geschikt voor vogels die duikend hun voedsel zoeken. Water van 20-40 cm diepte is o.a. geschikt voor grondeleenden, zoals de Slobbeend. Verder trekt het reigerachtigen en grotere steltlopers aan zoals Lepelaars en Grutto's. Naarmate het water ondieper wordt, wordt het geschikt voor de kleinere steltlopers zoals Witgatje en Bosruiter. Als de bodem droogvalt tot zwart slik wordt het ook geschikt voor Kleine en Bontbekplevier.

Het doel is om in het juiste seizoen het juiste waterpeil aan te bieden, zodat soorten die er op dat moment zijn een geschikt biotoop wordt aangeboden.

Ondiep water warmt sneller op en is daarom ook goed voor allerlei insecten.

5. Inrichtingsmaatregelen

Bij inrichting gaat het in beginsel om éénmalige ingrepen in het gebied. Welke maatregelen zijn éénmalig nodig voor een optimaal beheer van het Landje van Gruijters? Verschillende zaken zijn terug te voeren op achterstallig onderhoud. De stichting heeft in het rapport "Een mooie toekomst voor het Landje van Gruijters"² uit 2017, aangegeven welke inrichtingsmaatregelen noodzakelijk zijn. Hieronder zijn ze kort samengevat.

Inrichtingsmaatregelen voor het rietveld

Met een éénmalige ingreep de boompjes uit het rietveld halen zodat dit weer te maaien is met een éénassige maaimachine. Dit moet zeker om de drie jaar gedaan worden.

Inrichting van de broedeilanden

Het onderhoud en aanleg van een tweede broedeiland moet gebeuren met speciaal materieel en bij voorkeur als het Landje grotendeels is drooggevalen eind van de zomer of bij vorst. De begroeiing moet worden verwijderd en het grind moet vastgelegd worden in grindmatten. Als er toch water staat, kan het vervoer van zwaar materiaal plaatsvinden met een kano.

Inrichtingsmaatregelen voor het waterbeheer

Omdat de waterstand voor een deel afhankelijk is van het peilbeheer in omliggende wateren, is het nodig een aantal maatregelen te treffen:

- Een aantal dammen verbreden en verstevigen; deze houden het water van de ringsloot buiten, maar moeten ook een trekker kunnen dragen. Dit is in augustus 2017 uitgevoerd.
- Een waterinlaat verplaatsen. Dit is ook reeds gebeurd.
- Een pomp is nodig om de waterstand naar omlaag te brengen bij hevige regenval in het voorjaar als nesten van broedvogels dreigen te verdrinken of wanneer het nodig is voor het beheer. Omdat dit niet vaak nodig is hebben we besloten dit met een losse pomp te doen, die we huren voor de gelegenheid.
- Om stroom op het vossenraster te kunnen zetten en voor het gebruiken van een pomp om de waterstand te regelen, wordt een elektriciteitsvoorziening geregeld. Deze is in november 2017 aangelegd.

² Stichting duurzaam natuurbeheer Landje van Gruijters (2017). Een mooie toekomst voor het Landje van Gruijters. Jubileumaanvraag J.C. Ruigrokstichting.

Overige inrichtingsmaatregelen

- Om alle bezoekers en passanten te informeren plaatsen we informatiepanelen (in de vorm van palen) over vogels, planten, cultuurhistorie en beheer. Via enkele 'tjdkijkers' kunnen mensen zien welke vogels hier doorgaans zitten.
- Plaatsen van een telescoop waardoor bezoekers (ook niet vogelaars) van dichtbij de bijzondere vogels kunnen bekijken.
- Voor de Bergeend, aan de rand van het Landje ingraven van twee nesttonnen. Via een inloopbuis met een doorsnede van 23 cm kunnen de vogels in en uit.
- Voor de IJsvogel aanleggen van een broedwand.
- Plaatsen tijdens het broedseizoen van schrikdraad om de Vos uit het Landje te houden, waardoor de kans op succesvol broeden door eenden en weidevogels wordt vergroot. Elders zijn hier zeer goede resultaten mee geboekt. Een vossenraster is gewoon een schrikdraad bij de sloot en op de toegangsdammen. Het gaat om de eenmalige aanschaf van de materialen.
- Plaatsen van damhekken. Het Landje bestaat uit verschillende percelen die door vee begraaasd worden. De boer gebruikt nu allerlei materialen om de percelen te scheiden. Het gaat om negen stuks, drie als toegangshek en twee binnen het perceel. De echte Noord-Hollandse damhekken worden geleverd door de Groenploeg van Landschap Noord-Holland. De damhekken kunnen tevens gebruikt worden voor de herkenbaarheid van het Landje.
- Hek langs de Redoute (weg langs het Landje) verwijderen. Hier ligt een strook land waarin bomen staan en riet groeit. Dit riet belemmert het uitzicht op de vogels. Deels komt er een nieuw hek voor terug, zodat hier schapen kunnen grazen. Dit is reeds gebeurd.

5. Beheermaatregelen

Bij beheer gaat het om periodiek terugkerende maatregelen. We maken onderscheid tussen beheer van het rietveld (nr. 1 op beheerkaart), beheer van het grasland (nr. 2) en beheer van het overige gebied door middel van waterpeilbeheer (nr. 3).

Beheer van het rietland

In het midden van het Landje staat riet. Riet is een grassoort met hele sterke wortelstokken. Daardoor kan het zich snel uitbreiden. Rietvelden raken zonder beheer na verloop van tijd begroeid met bomen. Bovendien groeit het riet langzaam het omliggende weiland en het water in.

- **Riet maaien** door een zogenaamd cyclisch beheer. Dat betekent dat we elk jaar een derde deel van het riet maaien. Daardoor is er altijd oud riet voor vogels om in te broeden en blijft het gebied toch open. Riet wordt bij voorkeur gemaaid tijdens vorstperioden met een éénassige maaimachine. Ook voor het met de zeis maaien moet er een veilige ijslaag liggen. Helaas komt dit weertype (te) weinig voor. Een alternatief is om een deel van het riet te maaien eind augustus/begin september als het water heel laag staat en bodem van de rietkraag droog is. Het riet wordt op hopen gezet aan de rand van het gebied. Eventueel kunnen we een deel van het materiaal benutten voor een Ringslangbroeihoop. Het gereedschap kan geleend worden van Landschap Noord-Holland.
- De oppervlakte riet neemt door het maaien niet af. Om te bewerkstelligen dat de oppervlakte van het rietveld moet **riet terug gedrongen worden op plekken buiten het rietveld**. Dit kan bereikt worden door

Figuur 2. Beheervakken

dat riet jaarlijks te maaien. Daarnaast kan de rietkraag zo om de vijf jaar teruggedrongen worden langs de waterkant zodat de oppervlakte (ondiep) water groter wordt. Met een kraantje wordt dan over de gehele lengte van de kraag een rand met riet weggehaald. Een rand van ongeveer 5 meter zou al veel en langdurig effect geven.

- Om te voorkomen dat het rietveld langzaam door natuurlijke successie een bos wordt, is het belangrijk jaarlijks te **controleren of er boompjes in het riet** groeien en deze te verwijderen. Dit moet bij voorkeur in de winter gebeuren, maar kan ook eind augustus/begin september als het water laag staat.

Beheer van het grasland

Op het grasland grazen diverse soorten ganzen. In de winter vinden we er ook een andere graseter, de Smient. Op sommige plekken staan ook kruiden zoals Knoopkruid; daarin vinden Putters zaden. Enkele weidevogels zoals de Kievit en de Tureluur komen in het grasland tot broeden.

- In een groot deel van vooral het westelijk deel van het Landje overheerst **pitrus**. Pitrus heeft een nadelig effect op veel watervogels en steltlopers. Het levert weinig voedsel en geeft dekking aan roofdieren. Met begrazing alleen lukt het niet de pitrus te laten verdwijnen. Schapen of koeien eten geen pitrus. Door drie keer per jaar te maaien kan de pitrus terug gedrongen worden. De grote pollen zijn echter te dik om te maaien. Daarom worden jaarlijks (zolang als dat nodig is) de pitruspollen in augustus met een schep uitgestoken, voordat ze bloeien en uitzaaien.
- **Begrazing.** Het gebied is verpacht aan boer Bert Smolenaars, die vanaf laat voorjaar tot in het najaar koeien en schapen in het gebied laat lopen. Eén keer per jaar brengt hij wat ruige mest op. In de winter en het voorjaar is het lage deel van het gebied te nat voor begrazing. Bovendien zouden de nesten van bijvoorbeeld Kievit vertrapt kunnen worden. Meestal kan in de loop van mei/juni het eerste vee het land op.
- **Maaien.** Boer Bert Smolenaars maait afhankelijk van de grasgroei één of twee keer per jaar. De hoge voorjaarswaterstand zorgt voor een uitgesteld groeiseizoen van het gras en de kruiden. De eerste maaibeurt is meestal niet voor half juni. Als dit wel eerder is, dan is het belangrijk nesten en/of jongen te zoeken van de broedvogels.

De (overdadige) groei van gras en kruiden kan worden teruggedrongen door een aantal jaar geen mest op te brengen. Er is minstens 2 à 3 jaar zonder mest nodig voordat enig effect op de vegetatie wordt gezien. De boer heeft toestemming van het recreatieschap mest uit te rijden. Hij zal het ook kwijt moeten. We moeten dus draagvlak bij hem vinden en (mogelijk) een alternatief voor de mest.

Beheer van het waterpeil

De hoeveelheid water op het Landje varieert. De seizoenen zorgen voor een natuurlijk peilbeheer: in de winter en het voorjaar staat er veel water en in de zomer en het begin van de herfst weinig water. Het waterpeil kunnen we indien nodig regelen met een inlaat en een pomp. Het in te laten water heeft nog wat zout en is dus nog een beetje brak; dat komt omdat het in verbinding staat met het Noordzeekanaal, dat zout water ontvangt via de sluizen bij IJmuiden.

- Waterpeil beheer kan door het schuifje open en dicht te zetten. Het werk wordt gedaan door een vrijwilliger van de Stichting. Het waterpeilbeheer bepaalt op welke manier dit deelgebied 3 beheerd kan worden door boer Bert Smolenaars. Hij laat er vee grazen en oogst gras. Doel van dit deelgebied is tweeledig: natuur en landbouw.
- Een hoge waterstand in de nawinter, van ongeveer half januari tot half februari, zorgt voor een uitgestelde groei van gras en kruiden in het voorjaar. Een lage waterstand in de zomer zorgt voor voldoende land voor de boer om te beweiden en te maaien.

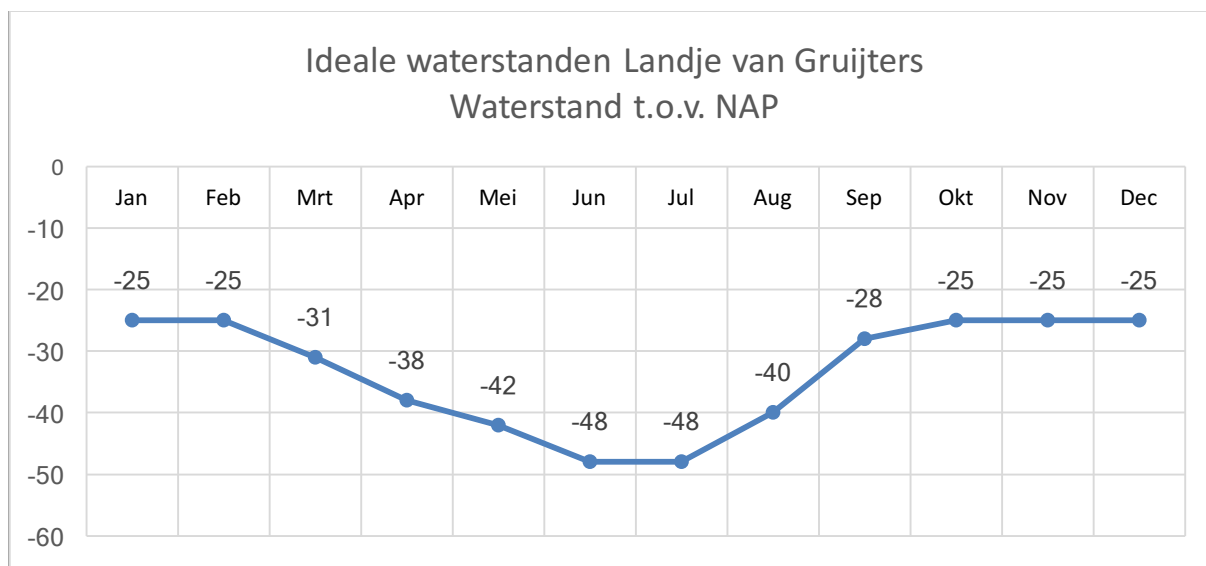
De fluctuatie van het waterpeil op het Landje wordt beperkt door enkele fysieke grenzen. Het waterpeil kan niet hoger worden dan ongeveer 20 cm-NAP, omdat de randen van het gebied dan overstromen. Bij een peil van ongeveer 60 cm-NAP is het gehele gebied drooggevallen. Alleen in een deel van de sloten staat dan nog een dun laagje water. Dit geeft behalve voor vogels problemen voor soorten die in water leven zoals vissen en macrofauna.

Dus de jaarlijkse fluctuatie kan hooguit 40 cm zijn. Door water uit te laten kan het peil verlaagd worden tot het peil van het Zijkanaal-B. Dit is ongeveer 40 cm-NAP. In droge periode kan water ingelaten worden tot 40 cm-

NAP. Aanpassing van het waterpeil is nodig als het peil meer dan 10 cm afwijkt van het optimale peil. Grotere afwijkingen hebben te veel effect op de vogels, vissen, macrofauna en het gebruik door de boer.

Tabel 2 Streefwaterdiepten

Seizoen	Diepte water	Doel
Najaar en winter (okt – feb)	20 – 30 cm	(grondel)eenden, groeiseizoen vertragen
Voorjaar (mrt/apr)	10 – 30 cm	Grutto, Kemphaan, Tureluur
Zomer (mei-sep)	5 – 15 cm	Steltlopers, jonge vogels

Figuur 3 Ideale waterstanden

Overig beheer

- **Beheer broedeilanden.** De broedeilanden moeten jaarlijks na afloop van het broedseizoen worden schoon gemaakt, omdat deze naar verwachting begroeid zullen raken met kruiden en boomopslag. De voorkeursperiode half augustus – half september.
- De **nestgelegenheid voor Bergeend en IJsvogel** zullen jaarlijks moeten worden gecontroleerd en indien nodig hersteld (schoonmaken broedpijpen, herstel).

Beheerkalender

Op basis van het bovenstaande kan een jaarlijkse beheerkalender worden opgesteld. De exacte planning hangt af van de ontwikkeling van de vegetatie in een bepaald jaar en de weersomstandigheden.

Beheermonitoring

Om het beheer en de stand van het water te kunnen evalueren en optimaliseren is het belangrijk zoveel mogelijk gegevens over het voorkomen van planten en dieren te verzamelen. Nu worden alleen de vogels in het gebied zeer regelmatig geteld. We streven er naar ook de andere soortgroepen te monitoren. Dat is echter afhankelijk van het vinden van vrijwilligers.

6. Overige activiteiten en aandachtspunten

Er zijn nog enkele zaken die de aandacht vergen van het bestuur van de Stichting. Zo zijn de lelijke vuilcontainers op de hoek van de Redoute en het Liniepad een doorn in het oog. Voor bezoekers is dat het eerste dat ze zien als ze het Landje benaderen. Er gaat niet alleen vuil in de containers, maar er wordt ook vaak rommel naast de containers geplaatst. Ze trekken bovendien Bruine Ratten aan. Er zijn twee mogelijke

oplossingen. De containers verplaatsen of ze ondergronds plaatsen. Het bestuur zal contacten met de gemeente benutten om een oplossing hiervoor te vinden.

In dit beheerplan wordt vooral ingezoomd op de waarde van het gebied voor vogels. Maar er zijn nog meer natuurlijke waarden die in de toekomst aandacht verdienen. Denk bijvoorbeeld aan de zilte vegetatie, het voorkomen van de Argusvlinder die steeds zeldzamer wordt in Nederland en hier nog isesignaleerd, de wilde bijen die hier leven, de vleermuizen die voedsel zoeken boven het Landje, etc.. Ook zouden we meer willen weten over het zoutgehalte van het water en de belangrijkste voedselbronnen voor de vogels die in het Landje verblijven.

Bijlage 1. Beheerkalender voor het jaarlijkse onderhoud

Wanneer	Maatregel	Materiaal	Uitvoering	Ondersteuning materiaal
Jaarrond	Waterbeheer	Schuifje open/dicht of water wegpompen in geval van te veel water in broedseizoen	Vrijwilliger	
Januari- Februari	Riet maaien (indien ijs; voorkeur) Boompjes verwijderen	Één-asser	Vrijwilliger met opleiding, LNH of aannemer	
Februari	Vossenraster plaatsen		Vrijwilligerswerk-dag	
Februari	Pitrus maaien	Klepelaar	Boer	
Mei-November	Begrazing door koeien en schapen	-	Boer	-
Juni-september	Grasoogst		Boer in samenwerking met vrijwilligers voor de nesten	
Augustus-September	Schoonmaken broedeilanden	Hark, kruiwagen, grind	Vrijwilligers	LNH
Augustus	Pitrus maaien	Klepelaar		
September	Riet maaien (indien in voorgaande winter geen ijs)	Één-asser	Vrijwilliger met opleiding of LNH	LNH
Oktober	Pitrus maaien	Klepelaar	Boer	

Bijlage 2. Basisinformatie voor het beheerplan

In 2002 heeft de Grontmij in opdracht van het recreatieschap Spaarnwoude een beheerplan geschreven voor het gebied. Hierin staat dat de belangrijkste doelstelling het versterken van de natuurwaarden is door het gebied in de winter te inunderen en in het voorjaar langzaam droog te laten vallen. Het beheerplan wil zowel voor pleisterende en foeragerende eenden en steltlopers als broedvogels extra kansen bieden. Deze doelen zouden bereikt kunnen worden door optimalisatie van de waterhuishouding, het open houden van het gebied door maaien en/of begrazing en het weren van verstoring door recreatie.

In 2009 heeft het Ecologisch Adviesbureau B. Kruijsen een Natuurvisie opgesteld voor o.a. dit gebied. Hierin wordt het belang van het Landje van Gruijters voor doortrekkende en pleisterende watervogels en steltlopers bevestigd. Bovendien wordt het belang van het gebied als leefmilieu voor onderwaterfauna genoemd. De visie benadrukt het behoud en verbetering van het hydrologische beheer waarbij 's winters plas dras situaties, in het voorjaar voor langere tijd droogvallende slikken en in de zomer lagere waterstanden voorkomen, waardoor begrazing mogelijk is. De visie vermeldt tenslotte dat het belangrijk is om de paar jaar de ringsloot uit te baggeren.

In 2014 heeft Andrea Bloem, op basis van langjarige vogeltellingen een aanzet gegeven voor het beheer van het Landje in de vorm van een Plan van Aanpak. Hiervan is bij het opstellen van dit beheerplan dankbaar gebruik gemaakt.